

Popis varianty – rovný důchod

Upozornění pro čtenáře: Tyto propočty jsou posledním, třetím kolem výpočtů Výkonného týmu. Získané poznatky budou využity v Závěrečné zprávě Výkonného týmu. Výkonný tým předpokládá, že se k tomuto podkladu povede odborná diskuse, ze které vyplynou užitečné náměty na zdokonalení provedené analýzy a další náměty v oblasti legislativy, sociologické predikce a podobně. Tento návrh důchodové reformy nemusí představovat definitivní pozici politické strany k důchodové reformě. Ta se může i po uzavření výpočtů a dokončení Závěrečné zprávy dále vyvíjet.

Propočty varianty rovný důchod jsou postaveny na následujících předpokladech (kurzívou jsou vyznačeny změny v zadání systému rovného důchodu oproti zadání použitému pro analýzu zpracovanou 14. 4. 2005):

- Start systému rovného důchodu je nastaven na rok 2007.
- Postupný přechod všech jedinců na systém rovného důchodu probíhá generačním způsobem – vychází se z ročníků narození jedinců, které jsou kritériem pro zařazení jedinců do toho kterého systému.

(i) *Všechny ročníky narození 1945 a starší odejdou do starobního důchodu a budou pobírat důchod plně podle pravidel stávajícího PAYG DB systému. Vyplácený DB důchod je valorizován cenově.*

(ii) *Ročníky narozené v letech 1946 – 1974 (netýká se však těch co odejdou do důchodu před 2007) jsou ročníky „tranzitivní“, na něž se vztahují pravidla částečně obou systémů – „starého“ PAYG DB a „nového“ rovného důchodu. Budou pobírat kombinovaný důchod kalkulovaný podle následujících pravidel:*

důchod = $x \cdot RD + (1 - x) \cdot PAYG$, kde

$$x = \frac{\text{rok\_narození} - 1945}{1975 - 1945},$$

RD..... rovný důchod,

PAYG..... standardně počítaný důchod PAYG DB

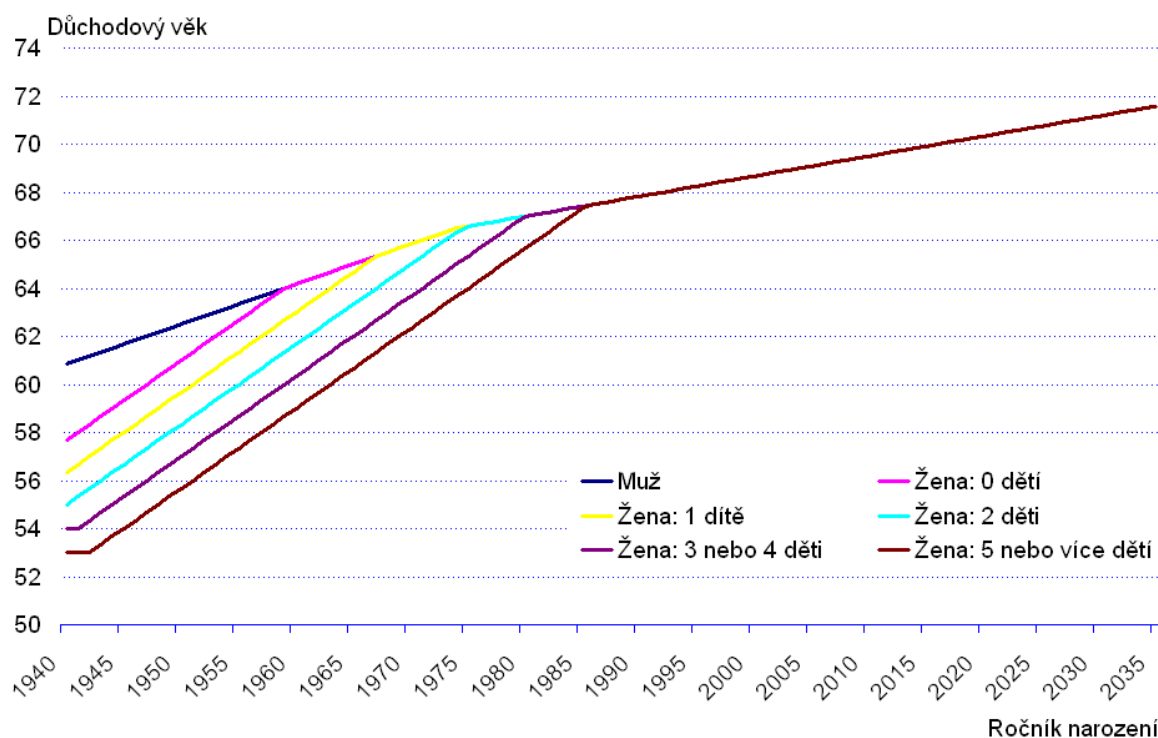
Valorizace složky důchodu RD se provádí mzdově, ovšem složka PAYG je valorizována cenově.

(iii) *Ročníky 1975 a mladší již pobírají 100% rovný důchod, který je valorizován mzdově.*

Pojistná sazba je od roku 2007 ve výši 20 % (12 p.b. připadá na starobní důchody).

- *Statutární věková hranice odchodu do důchodu se zvyšuje stávajícím tempem¹ na hranici 65 let pro muže i (všechny) ženy a následně (od konce 30 let) dále roste - nejprve tempem o 2 měsíce za rok a později o 1 měsíc ročně, takže na konci horizontu projekce (v roce 2100) dosahuje přibližně 71 let pro muže i ženy. V průběhu tohoto růstu se věkové hranice pro muže i ženy sjednotí a následně rostou stejným tempem, což přehledně ukazuje Graf 1.*

¹ Věková hranice se každoročně zvyšuje o 2 měsíce pro muže a o 4 měsíce pro ženy

Graf 1: Proces zvyšování věkové hranice

- *Od roku 2007 se provádí další úpravy dobíhajícího stávajícího systému:*
  - základní výměra je valorizována mzdově,
  - druhá redukční hranice je valorizována cenově do chvíle, kdy splyne s první, mzdově valorizovanou, redukční hranicí. Následně se obě, fakticky stejné hranice, valorizují mzdově.
- Celková pojistná sazba je od roku 2007 pro celou populaci ve výši 20 % (na starobní důchody připadá 12 p.b.; sazba na nestarobní důchody zůstává ve výši 8 p.b.)
- Nárok na výplatu rovného důchodu vzniká všem občanům České republiky, kteří dosáhli statutárního důchodového věku. To prakticky znemožňuje předčasný odchod do důchodu.
- Rovný důchod je stanoven ve výši 20 % průměrné hrubé mzdy.
- Kalkulace výše nestarobních důchodů je stejná, jako je tomu v základní variantě.

Výpočty byly provedeny s využitím demografické prognózy Přírodovědecké fakulty UK v Praze z roku 2003. Makroekonomické předpoklady analýzy základní varianty vycházejí z makroekonomického scénáře.

Jediná změna oproti makroekonomickému scénáři použitému při výpočtu základní varianty vyplývá z postupného zvyšování věkové hranice. To má za následek, ve srovnání se základní variantou, poněkud vyšší počet ekonomicky aktivních osob. V důsledku vyššího počtu zaměstnaných osob roste oproti základní variantě úroveň a dynamika vytvořeného reálného HDP (viz Tabulka 1).

Oproti základní variantě je tempo růstu zaměstnanosti, HDP na hlavu a HDP vyšší o 0,2 p.b. To v dlouhém období (v roce 2100) představuje kumulované zvýšení úrovně HDP o zhruba 19 %. Tohoto zisku je dosaženo zvyšováním statutární věkové hranice.

Tabulka 1: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů (průměry za období)

		2004	2005-2010	2010-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	2050-2100	2005-2100
		Základní makroekonomické ukazatele							
HDP, s.c.	růst v %	4,0	3,6	2,8	2,6	2,1	1,6	1,8	2,1
HDP na hlavu	růst v %	3,9	3,5	2,7	2,6	2,2	1,8	1,9	2,2
Zaměstnanost	růst v %	-0,6	0,5	0,0	0,1	-0,2	-0,5	-0,1	-0,1

Kvantifikovány jsou makrofinanční a mikrofinanční kritéria, která se počítají u všech zadaných variant důchodové reformy. Schéma modelu, který byl použit k analýze základní varianty, je včetně stručného popisu jednotlivých bloků modelu k dispozici v sekci 2.3.

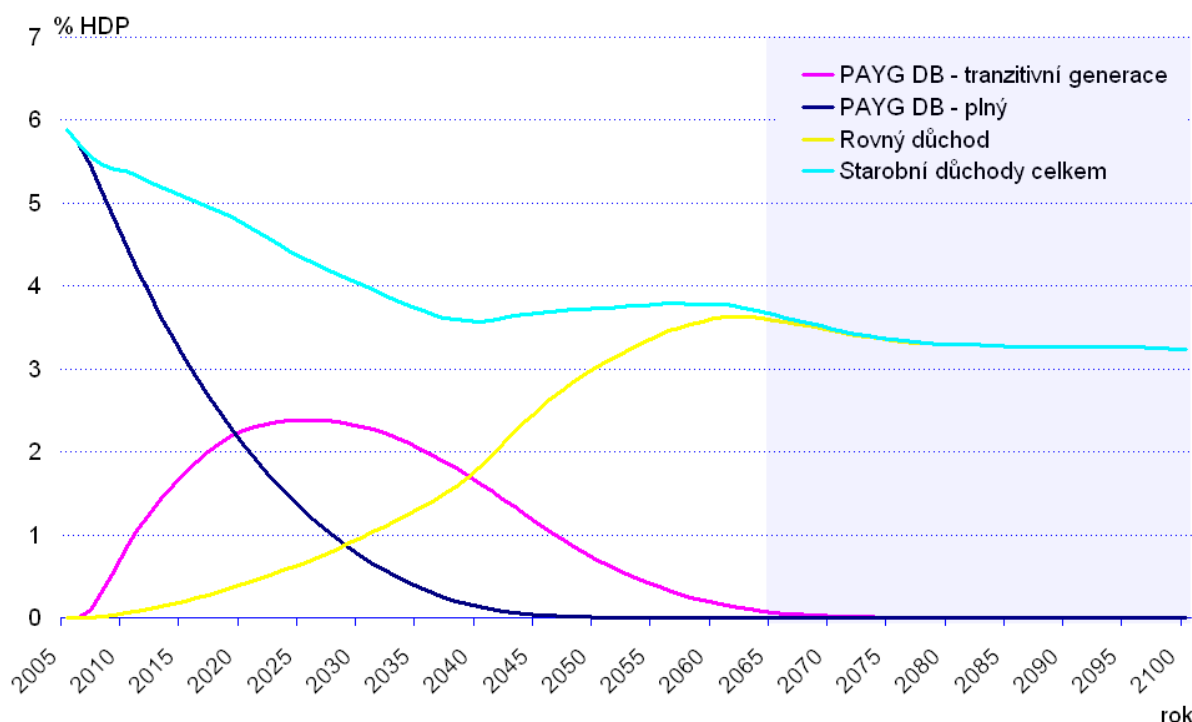
Výsledky:²

Výsledky po roce 2065 jsou založeny na demografické projekci, nikoliv na prognóze. Při interpretaci výsledků je nutné brát ohled na nejistotu demografických prognóz/projekcí, která se zvyšuje s prodlužujícím se časovým horizontem prognóz/projekcí.

Detailní vývoj makrofinančních kritérií v jednotlivých letech projekce důchodového systému je k dispozici v sekci Kritérií.

1. Makrofinanční kritéria

- Výdaje důchodového systému

Graf 2: Výdaje na starobní důchody

Poznámka: Do roku 2065 jsou výpočty založeny na demografické prognóze, od roku 2065 na demografické projekci. Toto rozlišení je v grafu znázorněno barevným rámečkem a je použito pro všechny grafy v makrofinančních kritériích.

²Analýza se týká pouze povinného pilíře důchodového systému.

Vývoj výdajů na jednotlivé „druhy“ starobních důchodů v jednotlivých letech je zobrazen na grafu 2. Je zde z výdajového pohledu patrný přechod ze současného PAYG DB systému, na systém rovného důchodu. V mezičase se objevují výdaje na důchody generací, na něž se vztahují do jisté míry oba typy důchodů. Jde o ročníky narozené v letech 1946 – 1974, jimž je důchod kalkulován jako lineární kombinace rovného důchodu a standardně počítaného důchodu ze systému PAYG DB. Je zřejmý i pokles váhy výdajů na důchody vyplácené podle pravidel PAYG DB a naproti tomu růst podílu výdajů vyplácených v rámci systému rovného důchodu.

Celkové výdaje na starobní důchody v poměru k HDP klesají z výchozí úrovně necelých 6 % v roce 2005 až na úroveň kolem 3,6 % HDP kolem roku 2040. V dalším období projekce se pak výdaje pohybují v intervalu 3,6 – 3,3 % HDP.

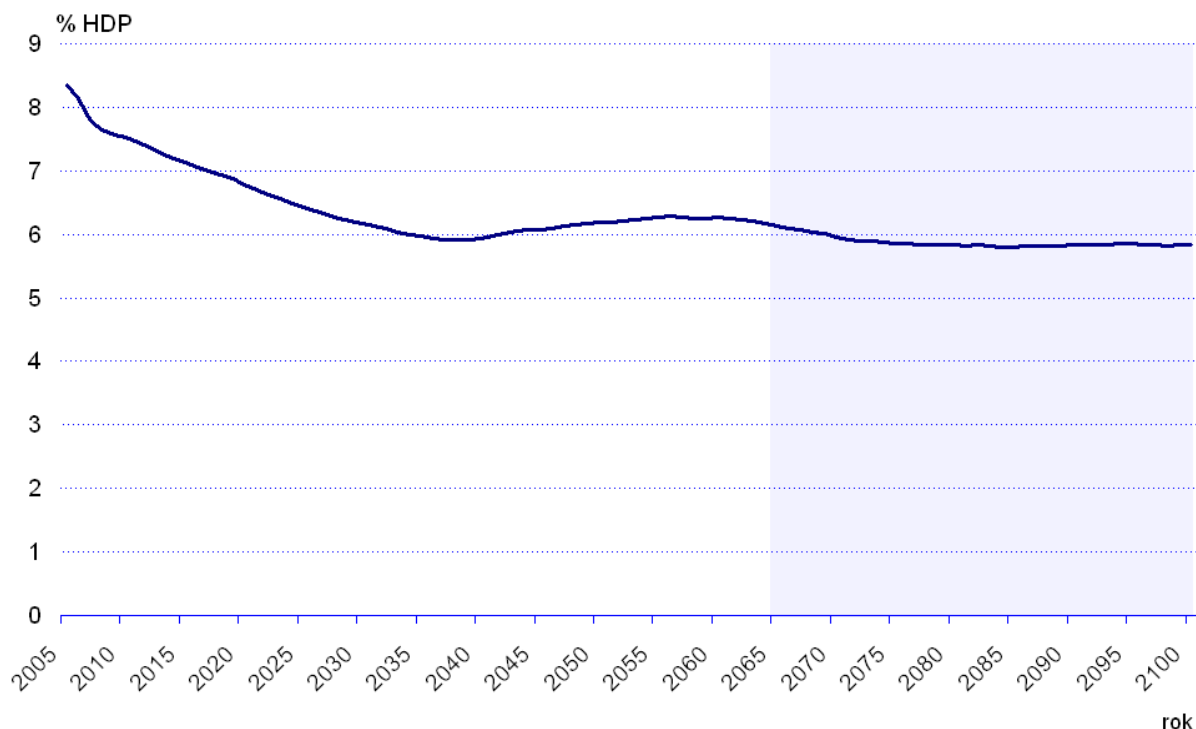
Pokles v prvních čtyřech dekadách je způsoben několika faktory:

- Prodlužováním statutární věkové hranice pro odchod do důchodu až na 65 let (jak pro muže, tak i pro všechny ženy), čehož bude dosaženo v roce 2030, a dále až k 71leté věkové hranici na konci horizontu projekce. Tím dochází ke zmírnění růstu počtu starobních důchodců. Ten v následujících dvou dekadách jen mírně vzroste ze současných necelých 2 mil. nad tuto hranici, ovšem v celém dalším horizontu projekce se pohybuje na stabilní úrovni pod 2,5 mil. To je oproti základní variantě, kde tento počet roste nad 3 mil. do roku 2050 a následně se stabilizuje, relativně menší počet. Větší růst však zaznamenává počet invalidních důchodů. Ten stoupá ze současných 550 tisíc na konečných 770 tisíc v roce 2040. Základní varianta oproti tomu počítá pouze s růstem na necelých 700 tisíc a dokonce následným postupným poklesem až na úroveň 530 tisíc.
- Postupným přechodem z relativně vyšších vyplácených DB důchodů na relativně nižší vyplácený rovný důchod. Rychlost přechodu je navíc umocněna způsobem valorizace – zatímco rovný důchod je valorizován mzdově, DB důchody jsou valorizovány pouze cenově, což má za následek urychlení poklesu výdajů na tyto důchody.
- Poměrně brzkým započítáním přechodu ze současného PAYG DB důchodu na rovný důchod (do transformačních generací spadají již ročníky narození 1946, které budou do důchodu odcházet prakticky ihned po zahájení reformy). Těmto generacím je vyplácen jak DB důchod, tak i rovný důchod, přičemž každá mladší generace má svůj důchod složen z nižšího podílu DB složky a vyššího podílu rovného důchodu. Jinými slovy k postupnému nahrazování DB důchodu rovným důchodem dojde z pohledu výdajů již brzy po zahájení reformy. Z tohoto titulu výdaje prakticky od počátku poměrně strmě klesají.

V další fázi již není žádný důvod pro změnu úrovně výdajů, neboť je již vyplácen pouze rovný důchod (definovaný ve fixním poměru k průměrné mzdě).

Výdaje celého důchodového systému v sobě zahrnují výdaje na starobní a nestarobní důchody a také administrativní náklady.³ Vývoj celkových výdajů, který je zobrazen na grafu 3, má v zásadě stejný průběh jako výdaje na starobní důchody, které tvoří jejich největší část. Analogicky se na ně tudíž vztahuje charakteristika průběhu výdajů na starobní důchody. Celkové výdaje důchodového systému se tak kolem roku 2035 ustalují na hranici okolo 6 % HDP.

³ Administrativní náklady jsou uvažovány, stejně jako v základní variantě, ve výši 1,8 % z pojistného.

Graf 3: Celkové výdaje důchodového systému

V této fázi je však třeba upozornit na některá možná výdajová rizika.

Jedno riziko plyne z možného odtržení vývoje výše starobních a invalidních důchodů. V případě relativního poklesu starobních důchodů může dojít ke zvýšení poptávky po odchodech do vyšších invalidních důchodů, které by tímto nepředvídatelně rostly. Toto riziko není v modelacích systému rovného důchodu zohledněno.

Další riziko plyne ze samotného nastavení systému. V rovném důchodu dochází k postupnému poklesu náhradového poměru na cílovou hranici 20 % průměrné mzdy v ekonomice. Tato nízká míra náhrady může vést k narušení sociální udržitelnosti.

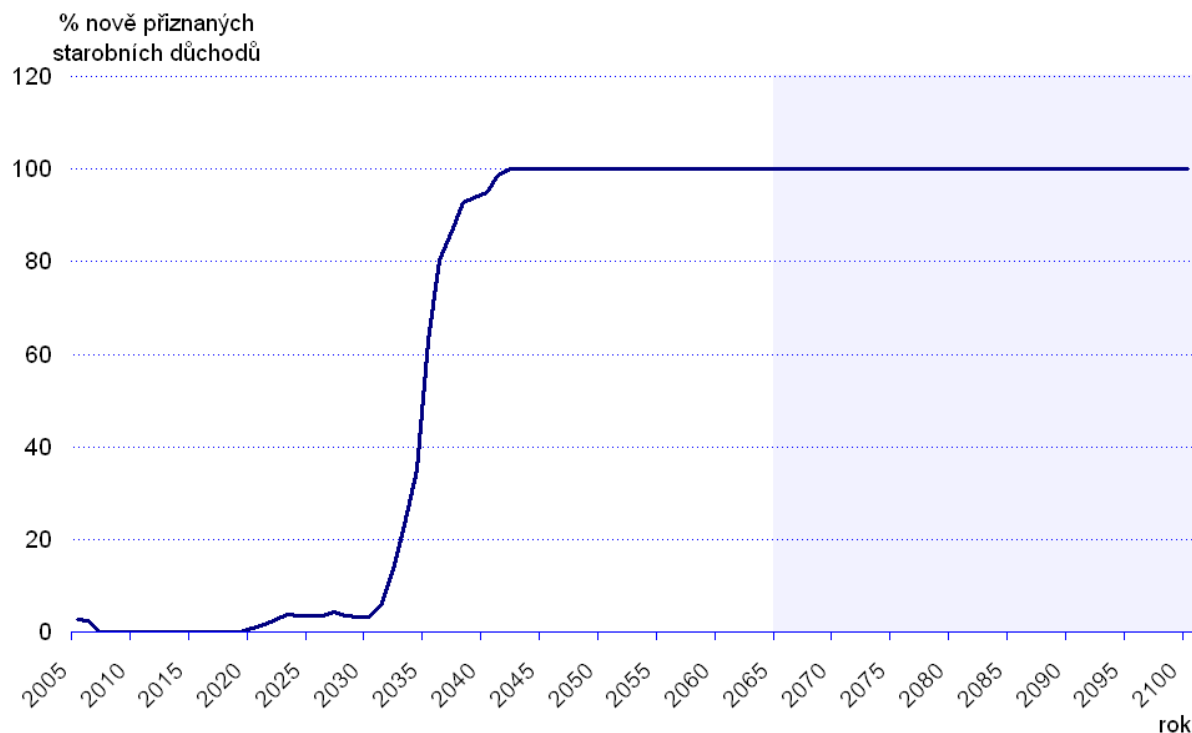
Významnou informací o sociální udržitelnosti důchodové reformy je procento důchodců, kteří se propadnou pod hranici chudoby. Hranice chudoby je zde pojímána relativně ve vztahu k průměrné mzdě a v čase je tato relace konstantní. Hranice chudoby byla stanovena na úrovni 24,5 % průměrné mzdy, což odpovídá současné výši životního minima v ČR a je v souladu s nastavením obdobných institutů v zemích Evropské unie⁴. Důchodový systém by měl být schopen pro osoby, které do něj po zákonem definovanou dobu přispívaly, zajistit důchody alespoň na úrovni zajišťující základní životní potřeby. Pokud důchodový systém negarantuje příjem vyšší než hranice chudoby, propadají jeho účastníci do jiných sociálních systémů. Důchodový problém se tak přenáší do ostatních segmentů veřejných financí a prohlubuje deficit mimo námi úzce sledovaný důchodový systém.

Rovný důchod ve výši 20 % průměrné mzdy tak dosahuje na tuto hranici pouze z 82 %.

⁴ Životní minimum například činí 20,7 % průměrné mzdy v Belgii, 18,4 % ve Francii, 23,4 % v Irsku, 31,1 % v Lucembursku, 18,8 % v Nizozemí, 19,8 % ve Velké Británii, 26,8 % na Slovensku a 15,9 % v Polsku. Za povšimnutí stojí, že relativní výše životního minima není závislá na ekonomické vyspělosti země. Lze tedy předpokládat, že obdobná hranice chudoby se bude uplatňovat i v České republice bez ohledu na dohánění ekonomické úrovně zemí eurozóny.

Následující graf (Graf 4) zobrazuje podíl nově přiznaných důchodů v jednotlivých letech, které jsou pod hranicí chudoby. Modelově je testován vždy nově přiznaný důchod (při odchodu do důchodu na věkové hranici) v daném roce, přičemž není zohledněn další vývoj tohoto důchodu ve výplatní fázi – tedy není zjišťováno, zdali se pod hranici chudoby nedostane v čase. Tato situace by však v případě rovného důchodu nastat neměla⁵, neboť vyplácené rovné důchody jsou valorizovány podle mezd, čímž je jejich úroveň ve vztahu k průměrné mzdě, v čase zachována.

Graf 4: Podíl nově přiznaných starobních důchodů pod hranicí chudoby

V prvních třech dekadách projekce se procento nově přiznaných důchodů pod hranicí chudoby pohybuje od nuly do 4,4 %. V tomto období v přiznaných důchodech převažuje vyšší DB složka důchodu do té míry, že je schopna (u naprosté většiny jedinců) udržet důchod nad hranicí chudoby. Tak jak postupně převažuje v nově přiznaných důchodech nižší rovný důchod, dochází k propadání těchto důchodů pod hranici chudoby. Je-li přiznáván pouze rovný důchod, jsou všechny přiznávané důchody pod hranicí chudoby.

V souvislosti s tím je však třeba upozornit na skutečnost, že do těchto modelací se promítají náhrady (přiznávané důchody) pouze v rámci mandatorní části důchodového zabezpečení – tedy náhrady plynoucí z titulu odvedené povinné pojistné sazby ve výši 20 % odvodového příjmu. V modelacích se nijak nepracuje s „uspořeny“ 8 %⁶ odvodového příjmu z titulu snížení pojistné sazby.⁷ Tento postup odpovídá dohodě, podle které se ve všech variantách modeluje pouze vývoj mandatorní části důchodového systému.

⁵ Toto tvrzení však platí pouze pro období, kdy je již vyplácen pouze rovný důchod. DB složka důchodu se totiž díky pouze cenové valorizaci v čase, vůči průměrné mzdě, snižuje.

⁶ Záměrem zadavatelů je snížení pojistné sazby, kterou odvádí přímo zaměstnanci. Na straně zaměstnavatelů nedochází k žádné úspoře a tudíž se nesnižují celkové náklady práce.

⁷ V zadání varianty rovného důchodu se uvádí, že tyto prostředky jsou ponechány plně na vůli jednotlivců. Výsledky tedy ukazují situaci, že veškeré takto „uspořené“ prostředky neplynou ve prospěch důchodového zabezpečení.

- **Příjmy důchodového systému a příspěvková sazba**

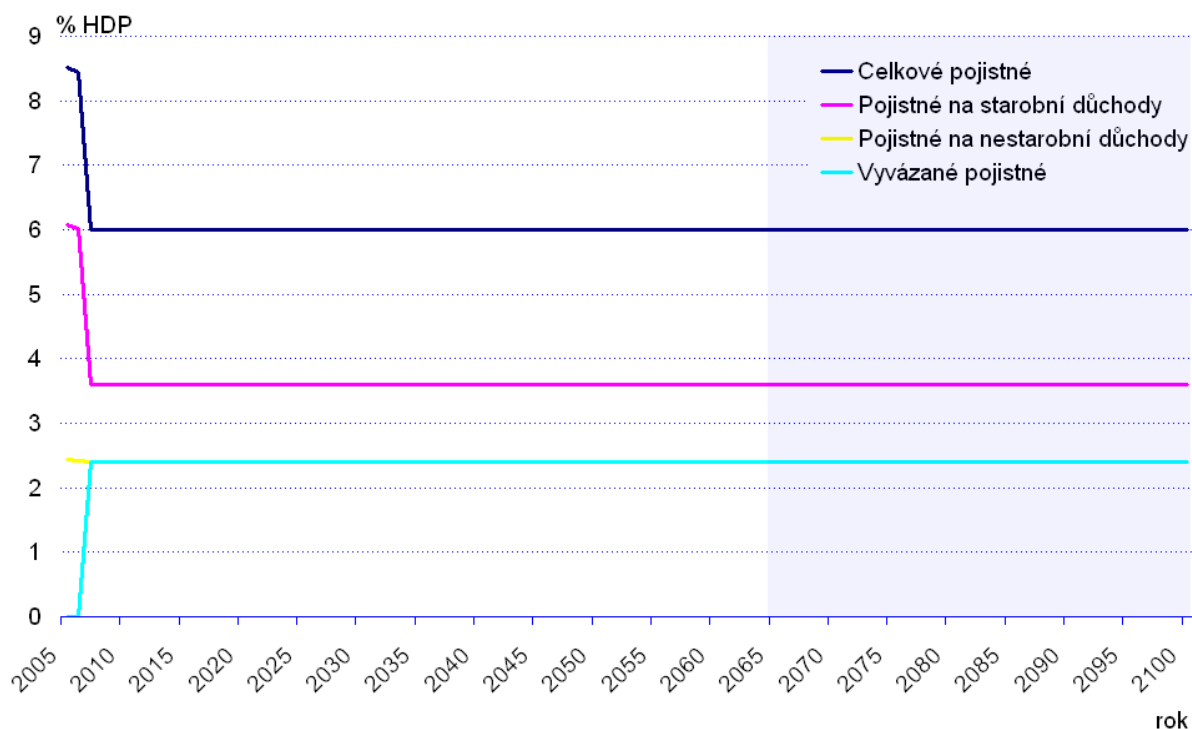
Příjmy důchodového systému jsou před implementací rovného důchodu (tedy před rokem 2007) na úrovni 8,4 % HDP v roce 2006. Příspěvková sazba pro předreformní důchodový systém je ve výši 28 %.

Vývoj příjmů, vyjádřený jako procento HDP, je ukázán v grafu 5. Celkové pojistné, složené z pojistného na starobní a nestarobní důchody, se v roce 2007 skokově změní z již zmíněné úrovně 8,4 % na 6 % HDP, kde pak zůstane po celé projektované období. Vysvětlení je prosté. Ihned od počátku reformy, v roce 2007, se všem jedincům, kteří jsou na trhu práce, sníží celková pojistná sazba ze současných 28 na 20 %⁸.

Graf ukazuje i vývoj obou složek celkového pojistného. Pojistné na starobní důchody skokově klesá ze 6 % HDP na cílových 3,6 % HDP v roce 2007, neboť právě v této starobní části důchodového systému dochází ke snížení pojistné sazby. Pojistné na nestarobní důchody naopak zůstává v poměru k HDP ve stejné výši 2,4 % HDP v celém období projekce, neboť nestarobních důchodů se změna příspěvkové sazby netýká.

Naopak nárůst zaznamenává výše prostředků, která je poklesem příspěvkové sazby uvolněna. Výše těchto prostředků „vyvázaných“ ze systému analogicky skokově roste na úroveň 2,4 % HDP. Fakticky jde o prostředky, které zvyšují disponibilní příjmy pojištěnců a budou použity podle jejich uvážení.

Graf 5: Příjmy důchodového systému

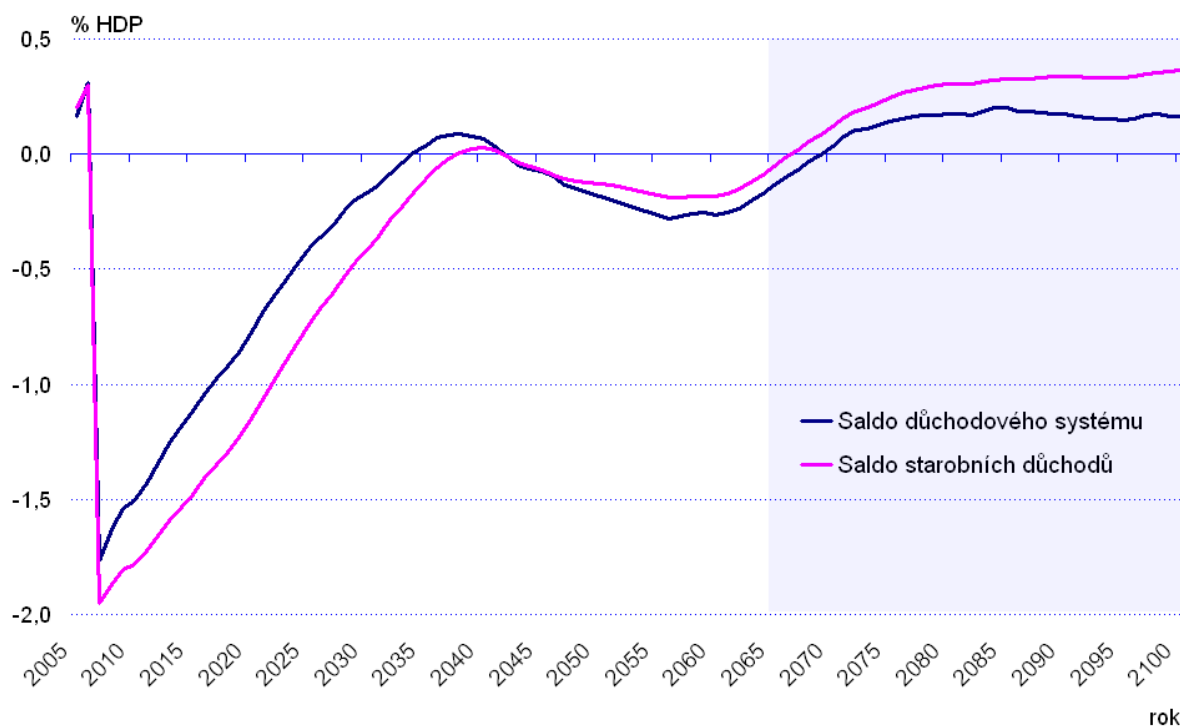

⁸ Celková příspěvková sazba klesá pouze z důvodu poklesu sazby na starobní důchody z původních 20 % na 12 %. Sazba pojistného na nestarobní důchody zůstává nezměněná.

- **Saldo důchodového systému a kumulované saldo důchodového systému**

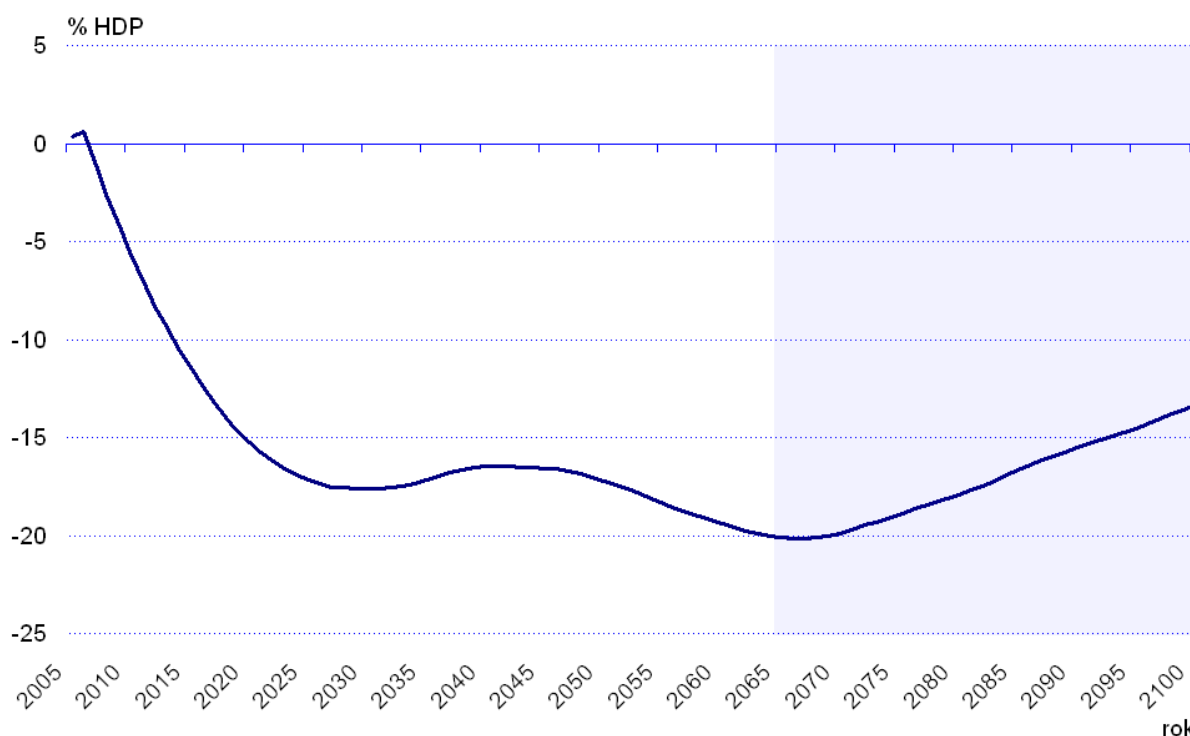
Po implementaci reformních kroků se v roce 2007 projeví transformační šok v podobě výpadku příjmů a v následném propadu salda důchodového systému z kladných čísel do deficitu až k hranici 1,8 % HDP (v grafu 6 je pro ilustraci doplněn i vývoj salda subsystému starobních důchodů). V dalším období dochází k postupnému návratu k vyrovnanosti systému díky reakci výdajů, které začínají ihned po startu reformy klesat. Ve stejném období, kdy celkové výdaje dosáhnou své cílové úrovně kolem 6 % HDP, se stabilizuje i saldo důchodového systému kolem nuly – tento akomodační proces výdajů je završen kolem roku 2035. Ve zbytku projekce je možné systém označit za vyrovnaný s drobnými pohyby v intervalu maximálně $\pm 0,3$ % HDP.

Graf 6: Saldo důchodového systému a subsystému starobních důchodů

Subsystém starobních důchodů vykazuje dočasný deficit ve výši zhruba 2 % HDP, což je o něco více než u celého důchodového systému, neboť výpadek příjmů ve výši 2,4 % HDP se v tomto subsystému projeví relativně výrazněji.

Graf 7: Kumulované saldo důchodového systému

Promítnutí zmiňovaných charakteristik do průběhu kumulace dluhu důchodového systému ukazuje graf 7. Je patrný propad do dluhu k hranici 17,5 % HDP kolem roku 2025, který je zřejmým důsledkem kumulace transformačního deficitu z titulu okamžitého výpadku příjmů. Díky následnému prakticky vyrovnanému financování je systém ve středním období projekce stabilizován v dluhovém pásmu 16 – 20 % HDP. V závěru pak dochází ke snižování dluhu z titulu dlouhodobějšího zakotvení salda v mírně kladných číslech. Na konci projekce je tak dluh redukován na výši zhruba 13,4 % HDP.

- **Celkový náhradový poměr**

Vývoj náhradového poměru – poměru průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě⁹ – je zobrazen na grafu 8. V první polovině horizontu projekce má klesající tendenci z úrovně kolem 42 % v roce 2005 až na hranici 20 %, jíž dosáhne okolo roku 2060.

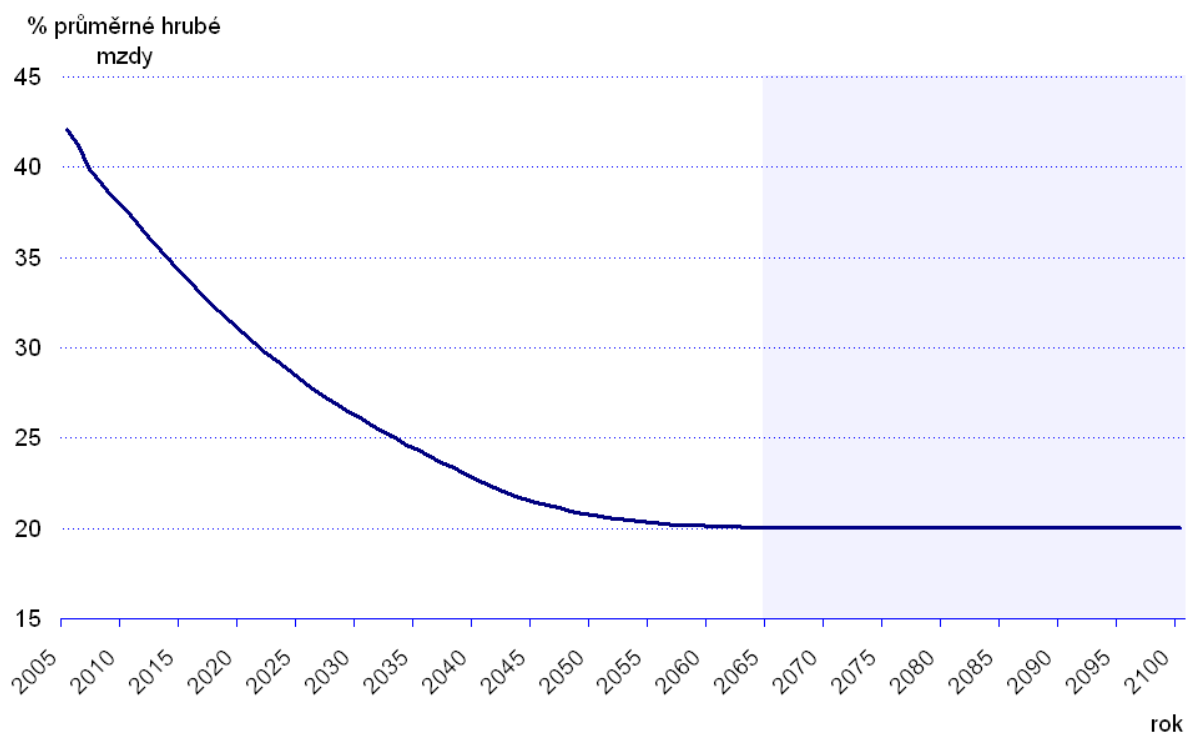
Postupný pokles celkového náhradového poměru je způsoben dvěma skutečnostmi:

- (i) Dochází k postupnému přechodu od systému PAYG DB na systém rovného důchodu, který nastavuje výši náhradového poměru na úrovni 20 % průměrné mzdy. Tím jak ve vyplácených důchodech postupem času převažuje podíl složky ze systému rovného důchodu, dochází k poklesu náhradového poměru až k hranici 20 %.
- (ii) Valorizace části důchodů vyplácených ze systému PAYG DB probíhá cenově. Vzhledem k tomu, že tempo růstu cenové hladiny (CPI) je nižší než tempo růstu

⁹ Průměrná mzda v ekonomice je představována odhadem průměrné mzdy v národním hospodářství včetně podlimitních ekonomických subjektů (tj. podniků s méně než 20 zaměstnanci). Použity jsou údaje bez zahrnutí ozbrojených složek (z důvodu konzistence s výpočty důchodového systému, které nezahrnují příjmy z pojistného a výdaje na důchody ozbrojených složek). Údaje nejsou běžně publikovány, na vyžádání je ovšem poskytuje ČSÚ. Tento typ průměrné mzdy je úrovně poněkud nižší než průměrná mzda za podniky s 20 a více zaměstnanci, která bývá standardně uváděna jako průměrná mzda v ekonomice. Proto dosahuje průměrný náhradový poměr v naší analýze pro současné období o cca 3 p.b. vyšších hodnot než jsou dosud standardně publikované údaje.

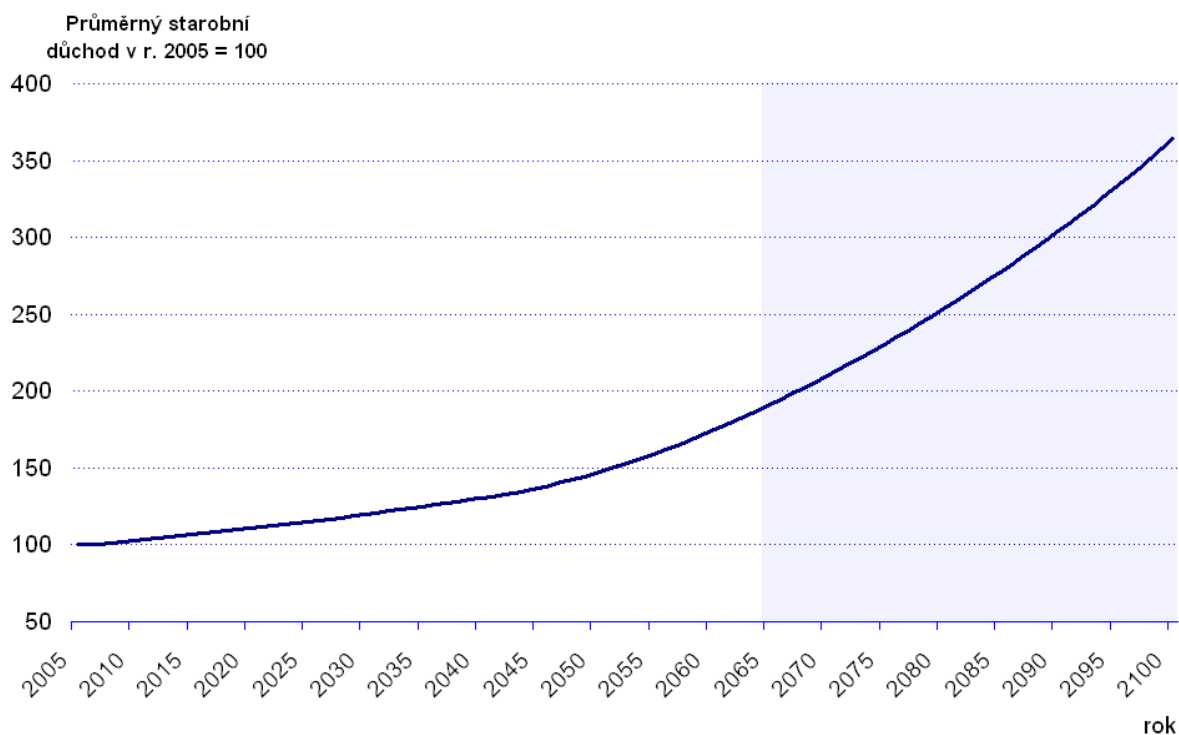
průměrné mzdy v ekonomice, má tento způsob valorizace za následek pokles celkového náhradového poměru.

Graf 8: Celkový náhradový poměr

Ve druhé polovině horizontu projekce je pak celkový náhradový poměr konstantní na úrovni definované systémem rovného důchodu.

I přesto, že náhradový poměr klesá, reálná hodnota průměrného důchodu v čase zvolna roste. Tento vývoj zachycuje graf 9. Za výchozí bylo zvoleno současné období roku 2005. Průměrný důchod dosáhne reálně svého současného dvojnásobku v roce 2068 a nadále roste až na více než 3,5násobek současného stavu na konci projekce.

Graf 9: Reálná hodnota průměrného starobního důchodu

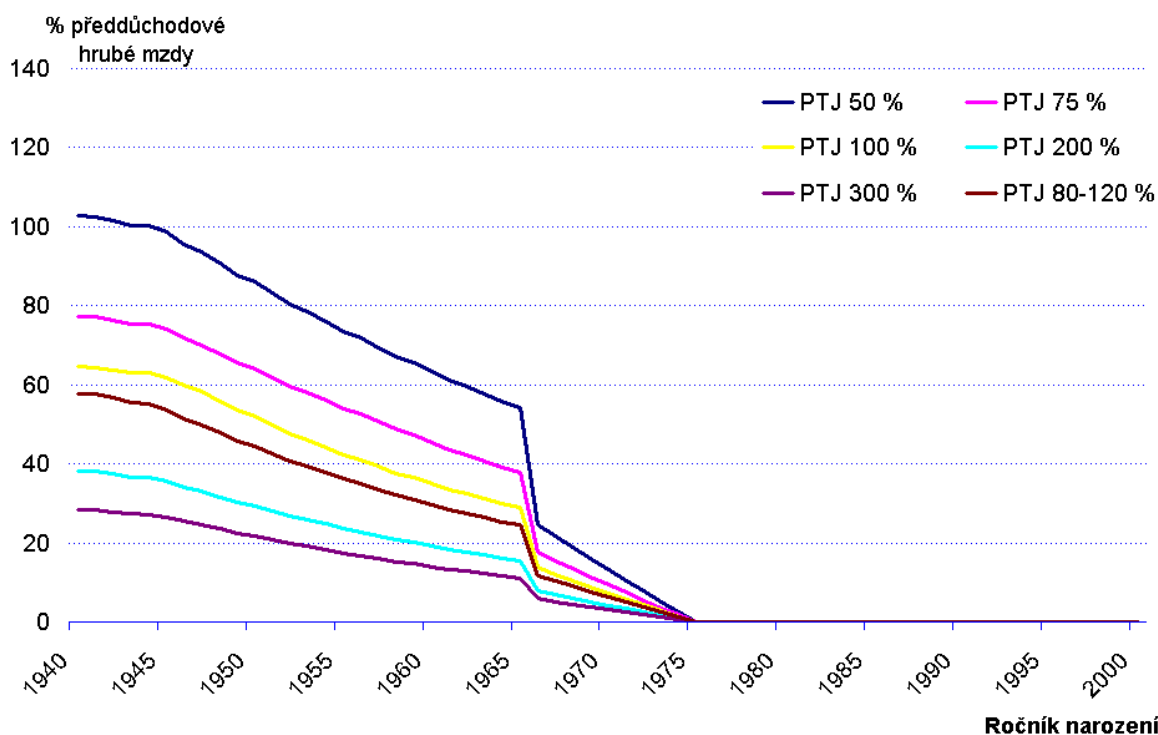
2. Mikrofinanční kritéria

Mikrofinanční kritéria jsou kvantifikována pro různé úrovně příjmů jednotlivce s pomocí tzv. příjmově typizovaného jedince (dále jen PTJ). Podrobnější informace o PTJ a výpočtu jednotlivých mikrofinančních kritérií je k dispozici v sekci 2.3. Připomínáme pouze, že PTJ je definován jako muž, setrvávající na trhu práce po dobu 45 let a odcházející do důchodu v 65 letech. Spočtena jsou mikrofinanční kritéria také pro ženy. I u žen se předpokládá setrvání na trhu práce po dobu 45 let a odchod do starobního důchodu v 65 letech. Modelově se předpokládá, že jde o ženu se dvěma dětmi.

- **Náhradový poměr**

Grafy 10 a 11 zachycující vývoj náhradového poměru vykazují jak pro muže tak i pro ženy v zásadě shodné trendy ve vývoji tohoto ukazatele.

Ročníky 1945 a starší, nejsou nijak dotčeny přechodem na systém rovného důchodu. Z tohoto důvodu je pro tyto ročníky vývoj náhradového poměru mírně klesající zejména z důvodu prodloužení věkové hranice a je tak v zásadě shodný se základní variantou (resp. s variantou parametrických změn růstu věkové hranice na 65 let). Na vývoj náhradového poměru má vliv konstrukce PTJ, neboť odchází do starobního důchodu ve věku 65 let bez ohledu na statutární věkovou hranici, která se postupně zvyšuje na 65 let a dále se vyvíjí zhruba dle průměrné délky života. Jedincům odcházejícím do důchodu ve věku vyšším, než stanoví věková hranice, náleží v PAYG DB určitý bonus za „přesluhování“, což zvyšuje jejich náhradový poměr. S přibližováním statutárního věku k hranici 65 let tyto bonusy postupně mizí, což způsobuje postupný pokles náhradového poměru.

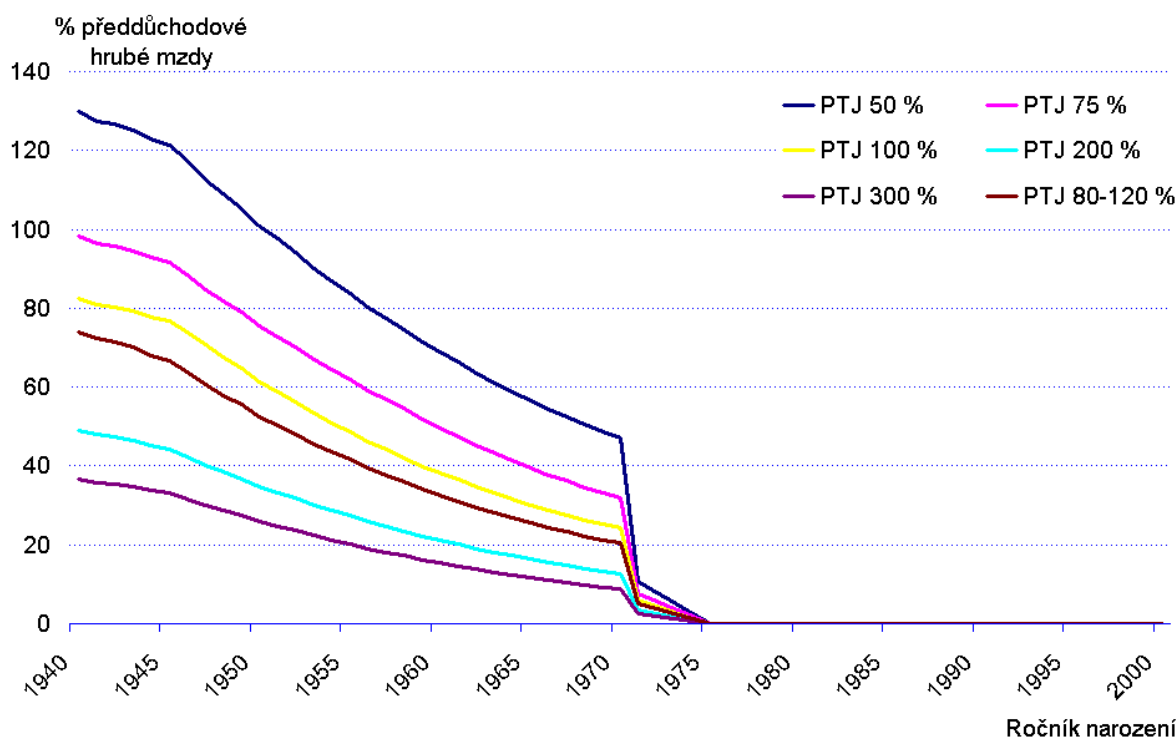
Graf 10: Individuální náhradový poměr pro různé PTJ - muži

Ve druhé fázi, charakteristické o něco strmějším poklesem náhradového poměru (zejména u výše příjmových jedinců), odcházejí do starobního důchodu tranzitivní ročníky narozené v letech 1946 – 1974, jejichž důchod je stanoven jako lineární kombinace rovného důchodu a důchodu ze současného systému. S postupným převažováním podílu rovného důchodu v důchodu jedince dochází k poklesu náhradového poměru.

Ve vývoji je u těchto tranzitivních generací patrná skoková změna mezi ročníky narození 1965 a 1966. Zde se snoubí vlivy způsobu definice PTJ a prodlužující se věkové hranice. PTJ je jedinec odcházející do starobního důchodu vždy v 65 letech. Pro odchod do důchodu ročníku narození 1966 a mladších je však stanovena věková hranice vyšší než 65 let. Z toho důvodu tito jedinci v 65 letech na rovný důchod nedosáhnou. Ovšem náhradový poměr neklesne okamžitě na nulu, neboť tito jedinci dosáhnou na svou příslušnou část důchodu z PAYG DB z titulu nároku na pobírání předčasného důchodu. Tento faktor posílá náhradový poměr všech jedinců úrovně níže, odkud dále klesá směrem k nule. U každé další generace totiž ve vypláceném důchodu převažuje podíl rovného důchodu (na který PTJ modelově nedosahuje) nad DB důchodem, jenž tak postupně vymizí. Ročník 1975 je první, který má svůj důchod plně složen z rovného důchodu.

Všichni jedinci, pro něž je věková hranice vyšší než 65 let, tak získávají nulový nově přiznaný rovný důchod a na dosažení příslušné věkové hranice čekají mimo trh práce. Po jejím dosažení je jim rovný důchod přiznán.

Připomínáme, že zde hraje roli konstrukce PTJ, který odchází do důchodu v 65 letech. V případě konstrukce odchodu PTJ na věkové hranici by pokles náhradového poměru nebyl tak strmý a nepropadl by se na nulu.

Graf 11: Individuální náhradový poměr pro různé PTJ – ženy

U žen¹⁰ dochází k velmi podobnému vývoji individuálního náhradového poměru. Pouze náhradový poměr klesá ze současné vyšší úrovně a postupný pokles je zde o něco strmější než u mužů. To je způsobeno rychlejším růstem jejich věkové hranice – o 4 měsíce za rok oproti 2 měsícům ročně u mužů. Dochází tak k rychlejšímu vymizení bonusů za přesluhování pro tyto PTJ – ženy odcházející do starobního důchodu vždy v 65 letech. U ročníků narození 1946 - 1974, které spadají částečně do systému rovného důchodu, dochází k dalšímu poklesu náhradového poměru ze stejných důvodů, které byly charakterizovány u mužů.

Můžeme zde však pozorovat jednu odlišnost. Ke skokové změně v úrovni náhradového poměru zde dochází později – resp. u mladších ročníků narození 1970 a 1971. Důvodem je mírně odlišný vývoj posunu věkové hranice u žen¹¹, která sice roste rychlejším tempem než u mužů, ovšem zvyšuje se ze současné nižší úrovně, a tak hranice 65 let dosáhne později (právě u těchto generací).

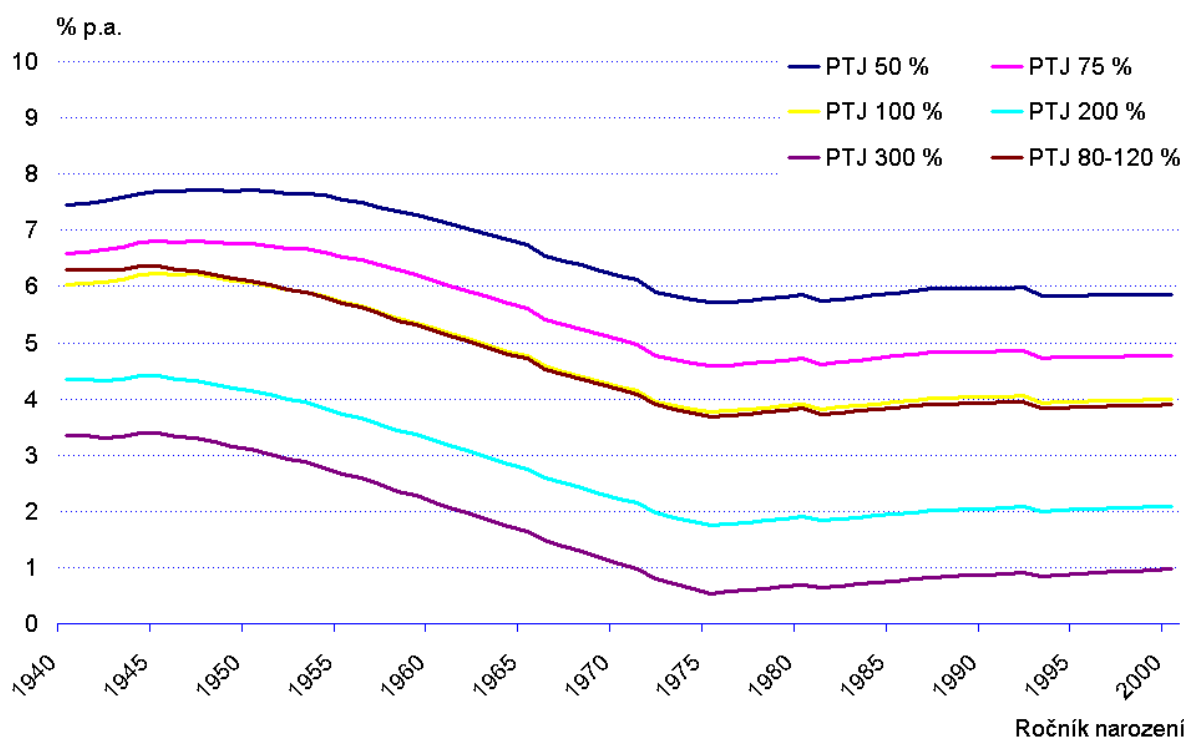
¹⁰ resp. u „modelové ženy“ se dvěma dětmi

¹¹ resp. zde u ženy se dvěma dětmi

- **Vnitřní míra výnosu**

U vnitřní míry výnosu je možné rozlišit tři fáze vývoje tohoto mikrofinančního kritéria.

Graf 12: Vnitřní míra výnosu pro různé PTJ - muži

V grafu 12 (i 13) je v první, počáteční fázi možné pozorovat stabilní stav nebo jen mírný nárůst vnitřní míry výnosu u všech PTJ a to pro ročníky, které ještě nespádají do systému rovného důchodu. Za tím se skrývá především mzdový růst v období po roce 1989, který relativně, ve vztahu k odvedenému pojistnému, zvyšoval přiznané důchody. To působí ve směru krátkodobého růstu míry výnosu a vyšší výchozí úrovně. Úrovně je míra výnosu udržována na vyšších hodnotách také díky bonusům za přesluhování, které jedinec získává díky relativně nízké věkové hranici v době jeho odchodu do důchodu.

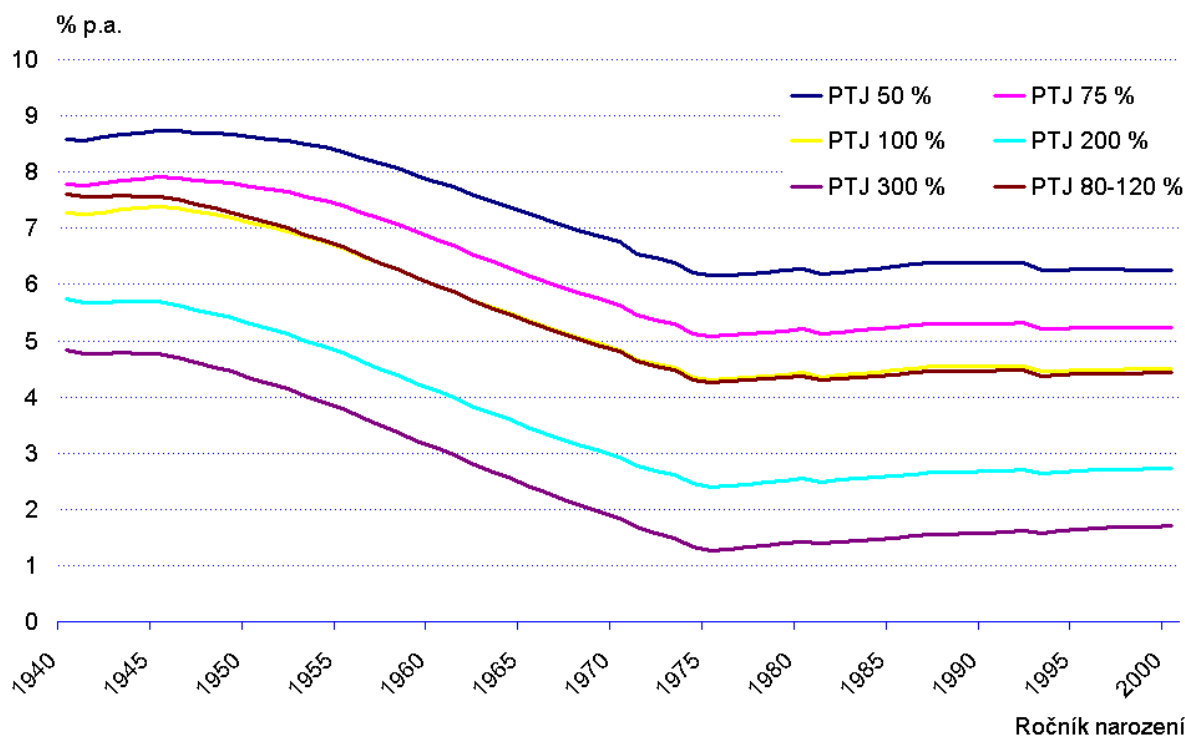
Pro další generace, částečně zapojené do obou systémů, výnos poměrně výrazně klesá. Je to způsobeno prodlužováním statutárního věku odchodu do důchodu, což má za následek postupné vymizení bonusů za přesluhování v PAYG DB u tranzitivní generace. Výsledkem je pokles náhradového poměru z části důchodu, kterou tito jedinci pobírají z PAYG DB. Klesá i vnitřní míra výnosu.

Druhým vlivem je způsob valorizace důchodu. Zatímco část důchodu pobíraná z PAYG DB je valorizována cenově (její hodnota tedy v čase klesá a přibližuje se tak rovnému důchodu), rovný důchod je valorizován mzdově. Následkem toho se vyšší složka PAYG DB důchodu, vlivem nízké cenové valorizace, postupně přiblíží rovnému důchodu. Výhoda, kterou skýtá pobírání větší části PAYG DB, tedy z tohoto důvodu v čase vymizí. Čím mladší ročník narození, tím nižší podíl v jeho důchodu zaujímá PAYG DB složka a jeho důchod dříve dokonverguje k rovnému důchodu.

Trend poklesu se zastaví u ročníku narozeného v roce 1975 který jako první pobírá plně pouze rovný důchod. Tento ročník však ještě několik let po svém vstupu na pracovní trh (do roku 2007) platil vyšší pojistnou sazbu. Každý další mladší ročník narození platil toto vyšší

pojistné kratší dobu, a proto míra výnosu pro tyto generace mírně roste. V dalším období je možné pozorovat relativně stabilní stav.

Graf 13: Vnitřní míra výnosu pro různé PTJ – ženy

Průběh vnitřní míry výnosu je u žen prakticky shodný jako u mužů, liší se pouze úrovně. U žen je na počátku zhruba o 1,3 p.b. vyšší vlivem:

- nižší věkové hranice – ženy mohou odejít do starobního důchodu dříve, tudíž platí povinnou příspěvkovou sazbu po kratší dobu; navíc jim zpočátku náleží vyšší bonusy za přesluhování, neboť jejich věková hranice je nižší než u mužů;
- delší doby dožití – důchod pobírají po delší dobu;
- zohlednění bezpříspěvkových dob za péči o děti v předreformním PAYG DB.

• **Implicitní daň**

Kritérium implicitní daně je ilustrováno na následujících sadách grafů pro muže (grafy 14-19) i ženy (grafy 20-25). Ve všech případech (u všech jedinců) je možné učinit v zásadě shodné závěry.

U generací narozených před rokem 1946 plně spadajících do PAYG DB systému je vývoj implicitní daně shodný jako v základní variantě. U tranzitivních generací (1946 – 1974) přechází tvar i průběh křivky implicitní daně od typických křivek pro „čisté DB generace“ k typickým křivkám „generací rovného důchodu“ tak, jak postupně u těchto ročníků převládá rovný důchod nad DB důchodem. U těchto generací je na věkové hranici patrný motiv k odchodu do starobního důchodu, neboť dodatečný rok na trhu práce nezakládá nárok na vyšší důchod. Naopak odklad odchodu do důchodu po věkové hranici pro jedince znamená náklad, v podobě ušlého ročního důchodu (o rok méně do své smrti bude pobírat starobní důchod) a dodatečně zaplaceného pojistného.

U obou těchto skupin je křivka implicitní daně ve vyšších věcích nad věkovou hranicí stále rostoucí. To způsobuje zejména existence DB složky v důchodech těchto generací, ať už v plné či redukované míře. S každým dalším ročním odkladem odchodu do důchodu se

jedinec ochuzuje o část DB důchodu¹², která se navíc v čase snižuje vlivem cenové valorizace.

Můžeme pozorovat i úroňové diference v tomto ukazateli pro různě-příjmové jedince, což ukazuje na různou výši ztráty, která jedincům ze setrvání na trhu práce plyne. Relativně nejvíce ztrácejí níže-příjmoví jedinci. Naproti tomu jedinci s průměrnými a vyššími příjmy zaznamenávají ztrátu relativně nižší, ve srovnání se svými podprůměrně příjmovými kolegy. S růstem příjmu se tedy hodnota implicitní daně snižuje (ve věku, který umožňuje pobírání starobního důchodu). PTJ s vyššími příjmy mají totiž nižší náhradový poměr než nízkopříjmoví PTJ, a proto je pro ně ztráta ročního důchodu relativně (ve vztahu k předdůchodovému příjmu) méně citelná.

Na grafu je tento efekt možné pozorovat zplošťováním křivek implicitní daně ve vyšších věcích pro výše příjmové jedince.

Generace, které jsou již plně v rovném důchodu mají implicitní daň stále kladnou. V období před dosažením věkové hranice na úrovni 12 % (= výše pojistné sazby). Jsou tedy neustále motivováni odejít do důchodu, ovšem systém jim toto neumožňuje (jejich důchod by byl nulový). Na věkové hranici nastává zřejmý impuls k odchodu do důchodu, neboť dodatečný rok na trhu práce (a odvod dodatečného pojistného) v systému rovného důchodu nezakládá jedinci nárok na vyšší důchod.

I zde je výše této dodatečné ztráty odlišná pro jedince s různou úrovní příjmů. Opět relativně nejvíce ztrácejí níže-příjmoví jedinci a jedinci s průměrnými a vyššími příjmy zaznamenávají ztrátu relativně nižší.

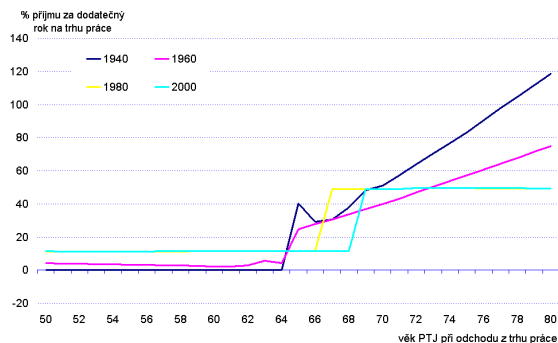
Je možné pozorovat i vývoj implicitní daně v čase u různých generací. Pro mladší generace přichází podnět k odchodu do starobního důchodu později, v závislosti na tom, jak se posunuje statutární věková hranice v souladu s prodlužováním střední doby dožití.

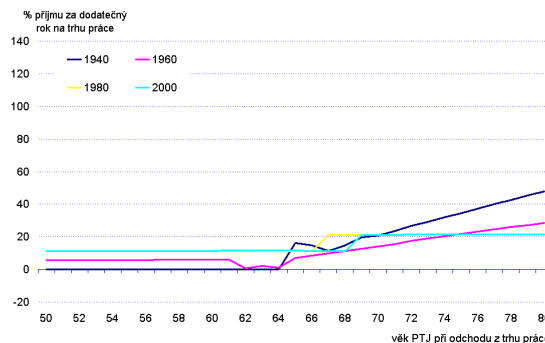
¹² Mimo části rovného důchodu jehož relativní výše je v čase zachována díky mzdové valorizaci

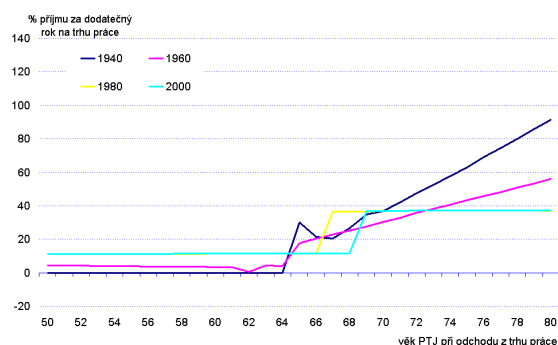
Graf 14: Implicitní daň, 50% PTJ-muži

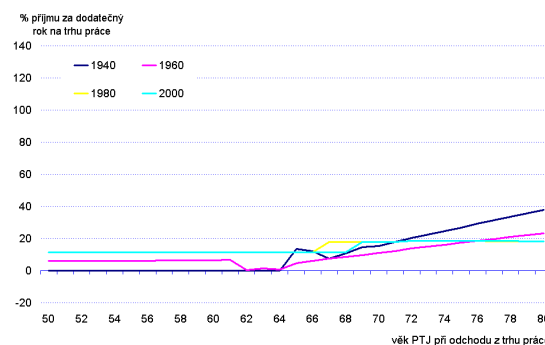
Graf 17: Implicitní daň, 200% PTJ-muži

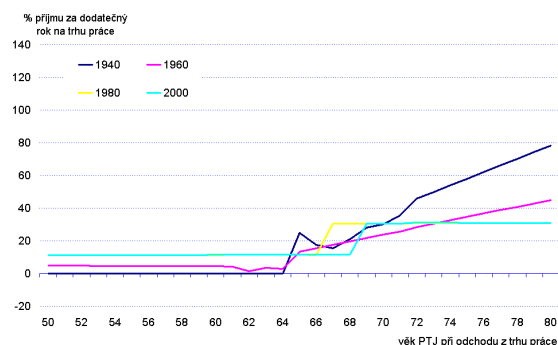
Graf 15: Implicitní daň, 75% PTJ-muži

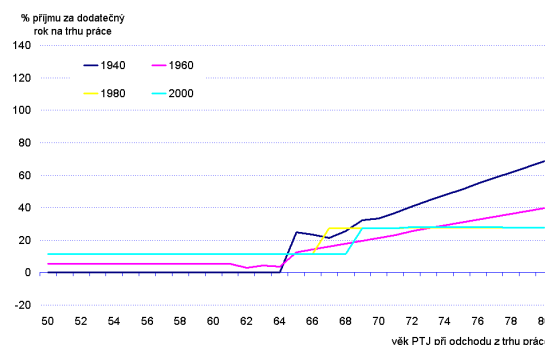
Graf 18: Implicitní daň, 300% PTJ-muži

Graf 16: Implicitní daň, 100% PTJ-muži

Graf 19: Implicitní daň, 80-120% PTJ-muži

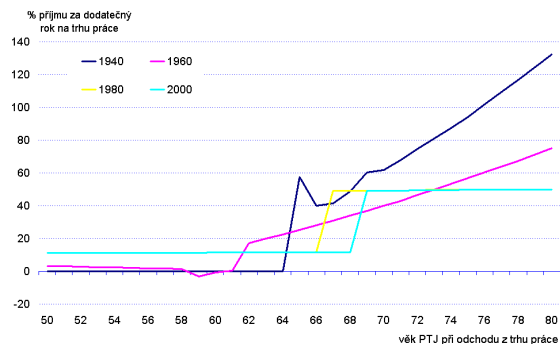

Následující sada grafů pro ženy ukazuje prakticky shodné výsledky s muži a i zde tedy platí výše zmíněné závěry.

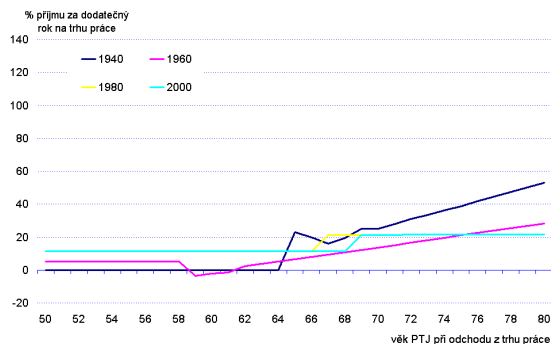
Jedinou drobnou odlišností žen od mužů, v rámci implicitní daně, je její úroveň, ovšem pouze u generací, které mají ve svém důchodě alespoň nějakou část DB důchodu. Úrovňovou diferencí je možné vysvětlit nižší příjmovou historií žen než mužů, která je způsobena vyšším podílem náhradních dob¹³ v životě žen. Na rovný důchod, který není příjmově testovaný, nemají náhradní doby vliv, proto u generací v rovném důchodu je tento rozdíl setřen.

¹³ Jde o náhradní dobu za péči o dítě a nezaměstnanost - ženy jsou v průměru více nezaměstnané nežli muži

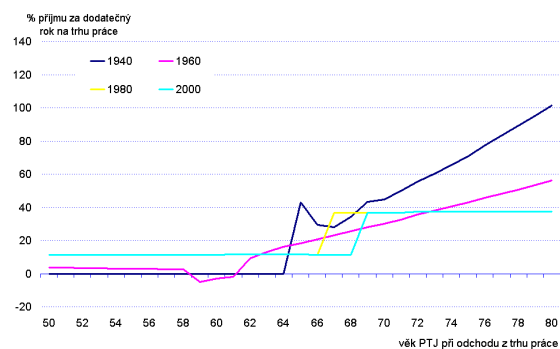
Graf 20: Implicitní daň, 50% PTJ-ženy

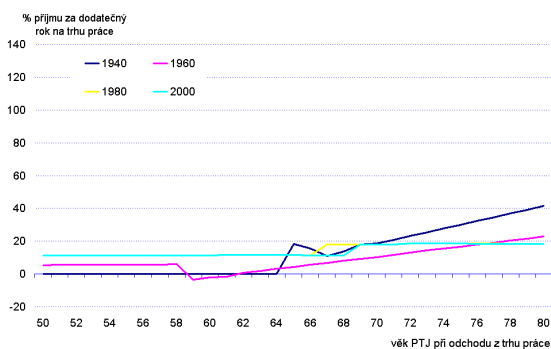
Graf 23: Implicitní daň, 200% PTJ-ženy

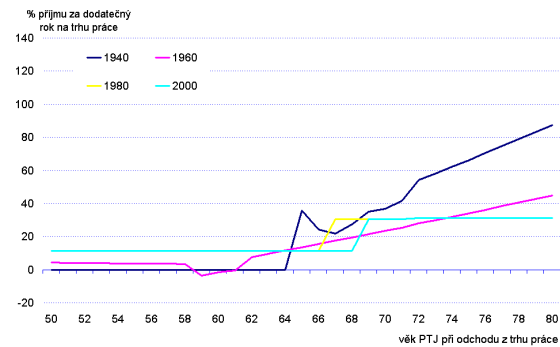
Graf 21: Implicitní daň, 75% PTJ-ženy

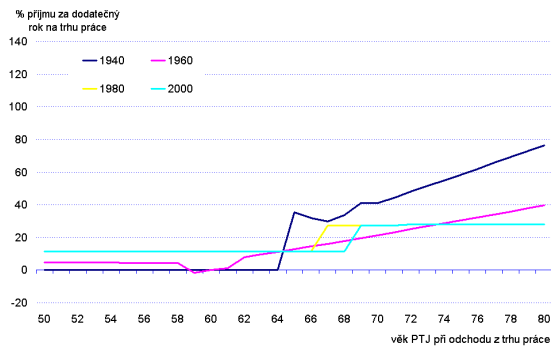
Graf 24: Implicitní daň, 300% PTJ-ženy

Graf 22: Implicitní daň, 100% PTJ-ženy

Graf 25: Implicitní daň, 80-120% PTJ-ženy

3. Závěry

Upozornění pro čtenáře: Tyto propočty jsou posledním, třetím kolem výpočtů Výkonného týmu. Získané poznatky budou využity v Závěrečné zprávě Výkonného týmu. Výkonný tým předpokládá, že se k tomuto podkladu povede odborná diskuse, ze které vyplynou užitečné náměty na zdokonalení provedené analýzy a další náměty v oblasti legislativy, sociologické predikce a podobně. Tento návrh důchodové reformy nemusí představovat definitivní pozici politické strany k důchodové reformě. Ta se může i po uzavření výpočtů a dokončení Závěrečné zprávy dále vyvíjet.

- **Výdaje důchodového systému klesají.**

Přechod na systém rovného důchodu bude mít v celém horizontu projekce pozitivní vliv na snižování výdajů důchodového systému zejména díky prodlužování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Nezanedbatelnou roli hraje i přechod ze současně vypláceného DB důchodu na nižší rovný důchod.

Výdaje důchodového systému tak klesají ze současných 8,4 % podílu na HDP a kolem roku 2030 se ustalují okolo 6 % HDP, kde setrvají do konce horizontu projekce.

- **Rizika výdajové strany.**

V souvislosti s výdajovou stranou je třeba upozornit na některá možná rizika, která nebyla do modelací zahrnuta: (i) Možné odtržení vývoje výše starobních a invalidních důchodů. V případě relativního poklesu starobních důchodů může dojít ke zvýhodnění odchodů do invalidních důchodů, které by tímto nepředvídatelně rostly. (ii) V rovném důchodu dochází k postupnému poklesu náhradového poměru až na cílovou hranici 20 % průměrné mzdy v ekonomice. Tato nízká míra náhrady může vést k narušení sociální udržitelnosti.

V souvislosti s tímto možným rizikem je však třeba mít na paměti, že se modelově nepracuje s úsporou z titulu snížení pojistné sazby. Podle zadání varianty je tato úspora, jež je plně na straně zaměstnance, ponechána zcela na vůli každého a tudíž nelze s jistotou předpokládat, že bude použita pro účely zajištění na stáří.

- **Příjmy důchodového systému klesnou.**

Implementací systému rovného důchodu dojde k poklesu příjmů subsystému starobních důchodů vlivem okamžitého snížení pojistné sazby ze současných 20 % na 12 %. Toto snížení se projeví u všech osob na trhu práce ihned po spuštění reformy v roce 2007. Příjmy celého důchodového systému tak skokově propadnou ze současných 8,4 % HDP na úroveň 6 % HDP, kde setrvají po celé projektované období. Tím dojde k uvolnění části prostředků (2,4 % HDP), které tvoří dodatečné zdroje pro individuální potřebu. Příjmy plynoucí do subsystémů nestarobních důchodů zůstanou zachovány ve výši 2,4 % HDP.

- **Deficity se po prvotním propadu ustálí kolem nuly na konci třetí dekády tohoto století.**

Zavedení systému rovného důchodu (v roce 2007) znamená počáteční výpadek na straně příjmů, což má za následek propad salda důchodového systému do deficitu ve výši zhruba 1,8 % HDP. Poté dochází k postupnému návratu k vyrovnanosti systému díky reakci výdajové strany, která začíná ihned po startu reformy postupně klesat. Celý systém se kolem roku 2035 stabilizuje v pásu od -0,3 % do +0,3 % HDP.

- **Kumulovaný dluh v celém horizontu projekce nepřekročí 20 % HDP. V závěru projekce klesne pod 15 % HDP.**

Kumulované saldo se vlivem kumulace transformačního deficitu dostává do dluhových hodnot ve výši 17,5 % HDP kolem roku 2025. Díky následnému návratu k vyrovnanosti systému je kumulované saldo stabilizováno v dluhové pozici v intervalu 16 – 20 % HDP. V poslední třetině projekce se vlivem převažujícího mírně přebytkového financování dluh snižuje na závěrečných 13,4 % HDP.

- **Celkový náhradový poměr postupně klesá k 20% hranici, které dosáhne kolem roku 2055.**

Celkový náhradový poměr postupně ze současných 42 % klesá a ustálí se na úrovni, nastavené systémem rovného důchodu – 20 %. Pokles náhradového poměru je způsoben (i) postupem času převažujícím podílem složky rovného důchodu ve vyplácených důchodech, (ii) cenovou valorizací vyplácených důchodů ze systému PAYG DB.

- **Reálná hodnota důchodu roste.**

I přes pokles náhradového poměru, reálná hodnota důchodu v čase roste. Při srovnání reálné hodnoty v budoucnu přiznávaných důchodů se současnou úrovní zjistíme, že se tato hodnota do roku 2068 zdvojnásobí a v závěru horizontu projekce dosáhne na cca 3,5 násobek současného stavu.

- **Vnitřní míra výnosu klesá.**

Z hlediska vnitřní míry výnosu se proporce mezi jednotlivými PTJ s různou úrovní příjmů zvyšují. Z toho vyplývá že solidarita systému roste, ovšem v rámci tohoto zadání se odehrává v menším poli, vymezeném nižší pojistnou sazbou. Vývoj vnitřní míry výnosu v jednotlivých fázích projekce je dán zejména způsobem valorizace důchodů, prodlužováním věkové hranice pro odchod do starobního důchodu.

- **Implicitní daň ukazuje na motivaci k odchodu na věkové hranici.**

Z pohledu implicitní daně systém neustále motivuje k odchodu do starobního důchodu, neboť dodatečný rok na trhu práce (a dodatečný odvod pojistného) nemá za následek zvýšení v budoucnu vypláceného starobního důchodu. Jelikož systém neumožňuje předčasný odchod do důchodu, pro PTJ je nejvýhodnější odejít právě na věkové hranici.

- **Rozdíly mezi muži a ženami.**

Výsledky mikrofinančních kritérií se pro muže a ženy příliš neliší. Vývoj v čase je takřka stejný, liší se pouze úrovně na počátku projekce. U žen je v současné době náhradový poměr a vnitřní míra výnosu ze systému vyšší než u mužů. To je způsobeno současnou nižší věkovou hranicí u žen a jejich delší dobou dožití a vyšším čerpání některých náhradních dob.